

ΑΡΧΑΙΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ

Διδαγμένο κείμενο Πλάτωνος, Πρωταγόρας 322d-323c

Οὕτω δὴ, ὦ Σώκρατες, καὶ διὰ ταῦτα οἷ τε ἄλλοι καὶ Ἀθηναῖοι, ὅταν μὲν περὶ ἀρετῆς τεκτονικῆς ἢ λόγος ἢ ἄλλης τινὸς δημιουργικῆς, ὀλίγοις οἴονται μετεῖναι συμβουλῆς, καὶ ἐάν τις ἐκτὸς ὧν τῶν ὀλίγων συμβουλευῆ, οὐκ ἀνέχονται, ὡς σὺ φῆς —εἰκότως, ὡς ἐγὼ φημι— ὅταν δὲ εἰς συμβουλὴν πολιτικῆς ἀρετῆς ἴωσιν, ἦν δεῖ διὰ δικαιοσύνης πᾶσαν ἰέναι καὶ σωφροσύνης, εἰκότως ἅπαντος ἀνδρὸς ἀνέχονται, ὡς παντὶ προσήκον ταύτης γε μετέχειν τῆς ἀρετῆς ἢ μὴ εἶναι πόλεις. Αὕτη, ὦ Σώκρατες, τούτου αἰτία.

Ἵνα δὲ μὴ οἴη ἀπατᾶσθαι ὡς τῷ ὄντι ἡγούνται πάντες ἄνθρωποι πάντα ἄνδρα μετέχειν δικαιοσύνης τε καὶ τῆς ἄλλης πολιτικῆς ἀρετῆς, τόδε αὖ λαβὲ τεκμήριον. Ἐν γὰρ ταῖς ἄλλαις ἀρεταῖς, ὥσπερ σὺ λέγεις, ἐάν τις φῆ ἀγαθὸς αὐλητῆς εἶναι, ἢ ἄλλην ἠντινοῦν τέχνην ἦν μὴ ἔστιν, ἢ καταγελῶσιν ἢ χαλεπαίνουσιν, καὶ οἱ οἰκείοι προσιόντες νουθετοῦσιν ὡς μαινόμενον· ἐν δὲ δικαιοσύνη καὶ ἐν τῇ ἄλλῃ πολιτικῇ ἀρετῇ, ἐάν τινα καὶ εἰδῶσιν ὅτι ἄδικός ἐστιν, ἐὰν οὗτος αὐτὸς καθ' αὐτοῦ τάληθῆ λέγη ἐναντίον πολλῶν, ὃ ἐκεῖ σωφροσύνην ἡγούντο εἶναι, τάληθῆ λέγουν, ἐνταῦθα μανίαν, καὶ φασιν πάντας δεῖν φάναι εἶναι δικαίους, ἐάντε ὡσιν ἐάντε μὴ, ἢ μείνεσθαι τὸν μὴ προσποιούμενον [δικαιοσύνην]· ὡς ἀναγκαῖον οὐδένα ὄντιν' οὐκὶ ἀμῶς γέ πως μετέχειν αὐτῆς, ἢ μὴ εἶναι ἐν ἀνθρώποις.

A1. Από το παραπάνω κείμενο να γράψετε στο τετράδιό σας τη μετάφραση του αποσπάσματος: «**Ἐν γὰρ ταῖς ἄλλαις ἀρεταῖς...ἢ μὴ εἶναι ἐν ἀνθρώποις**».

Μονάδες 10

B1. Με βάση ποια αποδεικτικά στοιχεία ο Πρωταγόρας προσπαθεί στη β' παράγραφο του διδαγμένου κειμένου να θεμελιώσσει τη θέση του ότι «**ἡγούνται πάντες ἄνθρωποι πάντα ἄνδρα μετέχειν δικαιοσύνης τε καὶ τῆς ἄλλης πολιτικῆς ἀρετῆς**».

Μονάδες 10

B2. «**ἐν δὲ δικαιοσύνη...ἐνταῦθα μανίαν**»: Γιατί θεωρεῖται «**τρελός**», κατά τον Πρωταγόρα, ὁποῖος δέχεται ὅτι δεν κατέχει τὴ δικαιοσύνη καὶ τὴν ἄλλη πολιτικὴ ἀρετῆ;

Μονάδες 10

B3. Αφού μελετήσετε το απόσπασμα «**Οὕτω δὴ, ὦ Σώκρατες, καὶ διὰ ταῦτα...τούτου αἰτία**» καὶ τὸ παρακάτω μεταφρασμένο κείμενο, να ἀπαντήσετε στο ερώτημα: πῶς συσχετίζει τὴν πολιτικὴ ἀρετῆ ο Πρωταγόρας καὶ πῶς ο Σωκράτης με τὴς ἀντιλήψεις καὶ τὴ συμπεριφορὰ τῶν Ἀθηναίων στὸν δημόσιο βίον τους;

Μεταφρασμένο κείμενο Πλάτωνος, Πρωταγόρας 319b-d

Εγὼ [δηλ. ο Σωκράτης] λοιπὸν θεωρῶ, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες, πῶς οἱ Ἀθηναῖοι εἶναι σοφοί. Καὶ βλέπω ὅτι, ὅποτε συγκεντρωνόμαστε στὴν ἐκκλησία τοῦ δήμου, ὅταν ἡ πόλη πρόκειται νὰ ἐκτελέσει κάποιον ἔργο οἰκοδομικό, καλούμε τοὺς οἰκοδόμους ὡς συμβούλους στὴν οἰκοδομία, κι ὅταν πάλι πρόκειται γιὰ ναυπηγικό ἔργο, καλούμε τοὺς ναυπηγούς, καὶ με τὸν ἴδιο τρόπο πράττουμε ὅταν πρόκειται γιὰ ὅλα τὰ ἀντίστοιχα ἔργα, γιὰ ὅσα δηλαδὴ θεωρεῖται πῶς εἶναι διδακτά καὶ μπορεῖ κάποιος νὰ τὰ μάθει με κατάλληλα μαθήματα. Εἴαν ἐπιχειρήσει δε κάποιος ἄλλος νὰ δώσει τὴ συμβουλή του στὸν δήμο, κάποιος που οἱ ἄνθρωποι δεν τὸν θεωροῦν τεχνίτη σχετικό, ἡ συνέλευση δεν τὸν ἀποδέχεται, ἀκόμα κι αν

είναι και ωραίος και πλούσιος και από μεγάλη οικογένεια. Αντίθετα τον κοροϊδεύουν και του φωνάζουν, μέχρι αυτός που τόλμησε να μιλήσει να φύγει μόνος του τρομοκρατημένος ή μέχρι να τον σύρουν οι τοξότες και να τον βγάλουν σηκωτό, με διαταγή των πρυτάνεων. Για τα θέματα λοιπόν που θεωρούν [οι Αθηναίοι] ότι εξαρτώνται από κάποια συγκεκριμένη τεχνογνωσία, έτσι ενεργούν. Όταν όμως πρέπει να αποφασιστεί κάποιο ζήτημα που αφορά τη διοίκηση της πόλεως, σηκώνεται και δίνει τις συμβουλές του γι' αυτό εξίσου και ο οικοδόμος και ο σιδεράς και ο έμπορος ή ο ναυτικός και ο πλούσιος και ο φτωχός και αυτός που είναι από μεγάλο γένος και αυτός που δεν είναι από κάποια γενιά σπουδαία. Και κανένας δεν τους ψέγει γι' αυτό, όπως τους προηγούμενους: γιατί εσύ, χωρίς να έχεις διδαχθεί από πουθενά αυτό το πράγμα και χωρίς να έχεις δάσκαλο σ' αυτό το θέμα, θέλεις τώρα να δώσεις και συμβουλές. Άρα, είναι προφανές πως δεν θεωρούν ότι το πράγμα αυτό είναι κάτι που διδάσκεται.

Μονάδες 10

B4. Να γράψετε στο τετράδιό σας, δίπλα στο γράμμα που αντιστοιχεί σε καθεμία από τις παρακάτω θέσεις, τη λέξη **Σωστό**, αν είναι σωστή, ή τη λέξη **Λάθος**, αν είναι λανθασμένη:

- α.** Τόσο οι σοφιστές όσο και ο Σωκράτης αμφισβητούν τις παραδοσιακές ιδέες της εποχής τους.
- β.** Στον διάλογο «Πρωταγόρας» ο Σωκράτης δείχνει να σέβεται περισσότερο τον σοφιστή Πρωταγόρα από τον Γοργία.
- γ.** Ο Σωκράτης δημιουργούσε αντιφατικά αισθήματα στους συμπολίτες του.
- δ.** Από τον διάλογο «Πρωταγόρας» δεν μπορούμε να συναγάγουμε με ακρίβεια ποια είναι η πλατωνική αντίληψη για την αρετή.
- ε.** Η σωκρατική επαγωγική μέθοδος είναι μια μετάβαση από το καθολικό και γενικό στο εμπειρικό και μερικό.

Μονάδες 10

B5.α. Να αντιστοικίσετε στο τετράδιό σας τις αρχαίες ελληνικές λέξεις της στήλης Α με τις ετυμολογικά συγγενείς νεοελληνικές λέξεις της στήλης Β.

Στήλη Α

ΐωσιν
δεί
άνέχονται
είδωσιν

Στήλη Β

έξη
συνείδηση
ένδεια
εισιτήριο

(μονάδες 4)

B5.β. Για καθεμία από τις τρεις παρακάτω υπογραμμισμένες λέξεις να γράψετε μία πρόταση στα νέα ελληνικά, όπου η ίδια λέξη (σε οποιαδήποτε πτώση, αριθμό ή γένος) θα χρησιμοποιείται με διαφορετική σημασία από αυτήν που έχει στο αρχαίο κείμενο:

«ὅταν μὲν περὶ ἀρετῆς τεκτονικῆς ἦ λόγος ἢ ἄλλης τινὸς δημιουργικῆς, ὀλίγοις οἴονται μετεῖναι συμβουλῆς»

(μονάδες 6)

Μονάδες 10

Αδίδακτο κείμενο

Ισοκράτους, Φίλιππος, 26-27 (έκδ. Teubner)

Στο κείμενο που ακολουθεί γίνεται αναφορά στο πότε ο ρητορικός λόγος χάνει την αποτελεσματικότητά του.

Ἐπειδὴν γὰρ ὁ λόγος ἀποστερηθῆ τῆς τε δόξης τῆς τοῦ λέγοντος καὶ τῆς φωνῆς καὶ τῶν μεταβολῶν τῶν ἐν ταῖς ῥητορείαις γιγνομένων, ἔτι δὲ τῶν καιρῶν καὶ τῆς σπουδῆς τῆς περὶ τὴν πράξιν, καὶ μηδὲν ἢ τὸ συναγωνιζόμενον καὶ συμπεῖθον, ἀλλὰ τῶν μὲν προειρημένων ἀπάντων ἔρημος γένηται καὶ γυμνός, ἀναγιγνώσκῃ δὲ τις αὐτὸν ἀπιθάνως καὶ μηδὲν ἦθος

ένσημαινόμενος ἀλλ' ὥσπερ ἀπαριθμῶν, εἰκότως, οἶμαι, φαῦλος εἶναι δοκεῖ τοῖς ἀκούουσιν. Ἄπερ καὶ τὸν νῦν ἐπίδεικνύμενον μάλιστ' ἂν βλάβειε καὶ φαυλότερον φαίνεσθαι ποιήσειεν.

Γ1. Να γράψετε στο τετράδιό σας τη μετάφραση του κειμένου.

Μονάδες 20

Γ2.α. Να γράψετε στο τετράδιό σας τον τύπο που ζητείται για καθεμία από τις παρακάτω λέξεις:

ἀναγινώσκη : το δεύτερο πρόσωπο ενικού αριθμού προστακτικής αορίστου β'

ἀπαριθμῶν : το τρίτο πρόσωπο πληθυντικού αριθμού ευκτικής ενεστώτα

τοῖς ἀκούουσιν : το απαρέμφατο μέλλοντα

μάλιστ' : τον θετικό βαθμό

φαίνεσθαι : το δεύτερο πρόσωπο πληθυντικού αριθμού υποτακτικής παθητικού αορίστου β'

(μονάδες 5)

Γ2.β. «τῶν μὲν προειρημένων ἀπάντων ἔρημος γένηται»: Να μεταφέρετε όλους τους κλιτούς τύπους της πρότασης στον άλλον αριθμό.

(μονάδες 5)

Μονάδες 10

Γ3.α. Να γίνει πλήρης συντακτική αναγνώριση των παρακάτω τύπων: **τῶν μεταβολῶν, τῶν προειρημένων, γυμνός, εἰκότως, τοῖς ἀκούουσιν.**

(μονάδες 5)

Γ3.β. «Ἄπερ καὶ τὸν [...] ἐπίδεικνύμενον μάλιστ' ἂν βλάβειε καὶ φαυλότερον φαίνεσθαι ποιήσειεν»: Να αναγνωρίσετε το είδος της πρώτης πρότασης (μονάδα 1) και να κάνετε συντακτική αναγνώριση των υπογραμμισμένων ὀρων (μονάδες 4).

(μονάδες 5)

Μονάδες 10

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

A1. Στις άλλες δηλαδή ικανότητες, όπως ακριβώς εσύ λες, εάν κάποιος ισχυρίζεται ότι είναι ικανός αυλητής, ή (ικανός) σε οποιαδήποτε άλλη τέχνη, στην οποία δεν είναι, τον περιγελούν ή αγανακτούν, και οι συγγενείς του τον πλησιάζουν και τον συμβουλεύουν με τη σκέψη ότι είναι τρελός· στη δικαιοσύνη όμως και στην άλλη πολιτική αρετή, και αν ακόμα γνωρίζουν για κάποιον ότι είναι άδικος, αν αυτός ο ίδιος λέει την αλήθεια εναντίον του εαυτού του μπροστά σε πολλούς, πράγμα το οποίο στην πρώτη περίπτωση θεωρούσαν ότι είναι σωφροσύνη, το να λέει δηλαδή κανείς την αλήθεια, σ' αυτή την περίπτωση (το θεωρούν) τρέλα, και ισχυρίζονται ότι όλοι πρέπει να λένε ότι είναι δίκαιοι, είτε είναι είτε όχι, διαφορετικά (ισχυρίζονται) ότι είναι τρελός αυτός που δεν προσποιείται ότι κατέχει τη δικαιοσύνη· γιατί, κατά τη γνώμη τους, είναι αναγκαίο ο καθένας να μετέχει με οποιονδήποτε τρόπο σ' αυτή, διαφορετικά (είναι αναγκαίο) να μη συγκαταλέγεται ανάμεσα στους ανθρώπους.

B1. Στην τέταρτη ενότητα ο Πρωταγόρας κάνοντας λόγο για την καθολικότητα της πολιτικής αρετής εξήγησε με το μύθο του Προμηθέα την προέλευση και την αναγκαιότητά της. Μετά την ολοκλήρωση ακολουθεί σαν "επιμύθιο" το συμπέρασμα, το οποίο μάλιστα σημασιοδοτείται στην αρχή με τις χαρακτηριστικές λέξεις " οὕτω δὴ ". Στην ενότητα 5, έχοντας τελειώσει με το μύθο, δίνει μια λογική απόδειξη για την καθολικότητά της και ουσιαστικά ολοκληρώνει το θέμα της καθολικότητας της πολιτικής αρετής. Ο Πρωταγόρας, λοιπόν, δεν επικαλείται νέα επιχειρήματα, αλλά μάλλον εξειδικεύει και προωθεί όσα είχε αναπτύξει ο Σωκράτης. Αυτόν που θα ισχυριστεί ψευδώς ότι διαθέτει ειδικές γνώσεις και ικανότητες οι Αθηναίοι δεν τον ανέχονται και τον απορρίπτουν. Αντίθετα, ακόμη και σε

αυτόν, που τον ξέρουν όλοι πως είναι άδικος, δεν επιτρέπουν να αυτοχαρακτηριστεί ως άδικος μπροστά σε όλον τον κόσμο - τόσο ακράδαντη είναι η πίστη τους ότι ο καθένας έχει μέσα του ένα μερίδιο δικαιοσύνης.

Έτσι, λοιπόν, για να αποδείξει τη θέση του για την καθολικότητα της πολιτικής αρετής προβαίνει στη συγκριτική εξέταση δύο παραδειγμάτων από την αθηναϊκή κοινωνία, όπως άλλωστε είχε κάνει και ο Σωκράτης. Το πρώτο αναφέρεται στη στάση της κοινής γνώμης απέναντι στους ειδικούς σε έναν τεχνικό τομέα, εδώ σε έναν αυλητή, και το δεύτερο στη στάση της κοινής γνώμης απέναντι στον πολίτη και στη σχέση του με τη δικαιοσύνη. Η διαφορετική στάση της κοινής γνώμης στη μια και στην άλλη περίπτωση είναι για τον Πρωταγόρα επαρκής λόγος για να πείσει τον Σωκράτη και το ακροατήριό του για την καθολικότητα της πολιτικής αρετής. Πιο συγκεκριμένα, με το πρώτο παράδειγμα («Ἐν γὰρ ταῖς ἄλλαις ἀρεταῖς, ὥσπερ σὺ λέγεις, ἐάν τις φῆ ἀγαθὸς αὐλητὴς εἶναι, ἢ ἄλλην ἠντινοῦν τέχνην ἢν μὴ ἔστιν, ἢ καταγελῶσιν ἢ χαλεπαίνουσιν, καὶ οἱ οἰκείοι προσιόντες νουθετοῦσιν ὡς μαινόμενον») διαπιστώνουμε ότι η κοινή γνώμη των Αθηναίων απορρίπτει αυστηρά όποιον ισχυρίζεται ότι έχει ειδικές γνώσεις, ενώ δεν έχει, δηλαδή όποιον δεν διαθέτει τη στοιχειώδη αυτογνωσία για το τι γνωρίζει και τι είναι. Όσον αφορά, λοιπόν, την ικανότητα ή τις γνώσεις σε κάποια τέχνη, **επαινείται το να λέει κανείς την αλήθεια.** Διαφορετικά, καταδικάζεται στη συνείδηση της κοινής γνώμης, η οποία αποδέχεται την ειλικρινή παραδοχή κάποιου ότι δεν κατέχει μια συγκεκριμένη δεξιότητα και ειδικά μέσα στα πλαίσια του καταμερισμού της εργασίας. Χαρακτηριστικό είναι ότι η **αρετή**, εδώ, δεν έχει ηθικό περιεχόμενο, αλλά αποδίδει την ικανότητα και τις γνώσεις κάποιου σε έναν ειδικό τομέα. Αξίζει, επίσης, να αναφέρουμε ότι ο Πρωταγόρας χρησιμοποιεί το παράδειγμα του Σωκράτη για εκείνους που έχουν εξειδικευμένες γνώσεις, παραλλάσσοντας το κάπως και αντί να αναφερθεί στους οικοδόμους και τους ναυπηγούς αναφέρεται στους αυλητές. Ενώ ταυτοχρόνως με το συγκεκριμένο παράδειγμα μεταφέρεται από το χώρο της πολιτικής στην εμπειρία όλης της κοινωνίας. Με το δεύτερο παράδειγμα, για να ενισχύσει ακόμα περισσότερο το συλλογισμό του, («ἐν δὲ δικαιοσύνη καὶ ἐν τῇ ἄλλῃ πολιτικῇ ἀρετῇ, ἐάν τινα καὶ εἰδῶσιν ὅτι ἄδικός ἐστιν, ἐὰν οὗτος αὐτὸς καθ' αὐτοῦ τάληθῆ λέγη ἐναντίον πολλῶν, ὃ ἐκεῖ σωφροσύνην ἠγοῦντο εἶναι, τάληθῆ λέγειν, ἐνταῦθα μανίαν ...»), όσον αφορά τη **δικαιοσύνη** (και την πολιτική αρετή γενικότερα), αναφέρει ότι **θεωρείται σωστό το να λένε όλοι ότι είναι δίκαιοι, ακόμα κι αν δεν είναι.** Η κοινή γνώμη αποδέχεται ότι ο καθένας είτε είναι δίκαιος είτε όχι πρέπει να υποστηρίξει ότι είναι ή να φαίνεται δίκαιος. Όποιος αποκλίνει από τη στάση αυτή, δεν μπορεί να γίνεται αποδεκτός ως μέλος της κοινωνίας. Φαίνεται εδραιωμένη η αντίληψη ότι η κοινωνική συνύπαρξη των ανθρώπων δεν συμφωνεί με την αδικία, η οποία απειλεί με διάσπαση τη συνοχή της κοινωνίας, και ότι δεν υπάρχει άνθρωπος που τουλάχιστον δεν καταφάσκει στη δικαιοσύνη.

Κοντά στα παραδείγματα βέβαια υπάρχουν και δύο φράσεις - αιτιολογήσεις, που στηρίζουν όλη τη συλλογιστική πορεία του Πρωταγόρα, οι οποίες είναι ότι α) **«καί φασιν πάντας δεῖν φάναι εἶναι δικαίους»:** όλοι πρέπει να λένε ότι κατέχουν την πολιτική αρετή, β) **«ὡς ἀναγκαῖον οὐδένα ὄντιν' οὐχὶ ἀμῶς γέ πως μετέχειν αὐτῆς, ἢ μὴ εἶναι ἐν ἀνθρώποις.»:** Είναι ανάγκη όλοι οι άνθρωποι να έχουν μερίδιο στην πολιτική αρετή και να συμμετέχουν στην δικαιοσύνη, ή έστω να αποδέχονται καταρχήν το δίκαιο, για να μπορούν να υπάρξουν κοινωνίες. Το «τεκμήριον» του Πρωταγόρα είναι μια υποδειγματική εφαρμογή των τεχνικών και των κανόνων της ρητορικής. Αποτελεί επίκληση στην εμπειρία και μάλιστα εμπειρία κοινή και αποδεκτή από όλους και γι' αυτό είναι τυπικό τεκμήριο. Επιπλέον, το σχήμα της αντίθεσης, που χρησιμοποιεί ο ρήτορας για να δείξει τι ισχύει στον χώρο της τεχνικής γνώσης και τι στον χώρο της δικαιοσύνης, είναι ένα κλασικό, τυπικό στοιχείο ρητορικής που χρησιμοποιείται στους ρητορικούς λόγους. Ωστόσο, η αξιολόγηση

του τεκμηρίου του Πρωταγόρα φανερώνει αρκετά τρωτά σημεία που μειώνουν την όποια αποδεικτική του αξία.

B2. Ο Πρωταγόρας αντιμετωπίζοντας μάλλον με ρεαλισμό την κοινωνική πραγματικότητα, περιβάλλει με το φιλοσοφικό μανδύα την άποψη του κόσμου ως προς τον άδικο, εισδύει στην νοοτροπία του και την καταγράφει. Έτσι, όσον αφορά τη **δικαιοσύνη** (και την πολιτική αρετή γενικότερα), **θεωρείται σωστό το να λένε όλοι ότι είναι δίκαιοι, ακόμα κι αν δεν είναι.** Η κοινή γνώμη αποδέχεται ότι ο καθένας είτε είναι δίκαιος είτε όχι πρέπει να υποστηρίζει ότι είναι ή να φαίνεται δίκαιος. Όποιος αποκλίνει από τη στάση αυτή δεν μπορεί να γίνεται αποδεκτός ως μέλος της κοινωνίας. Φαίνεται εδραιωμένη η αντίληψη ότι η κοινωνική συνύπαρξη των ανθρώπων δεν συμφωνεί με την αδικία, η οποία απειλεί με διάσπαση τη συνοχή της κοινωνίας, και ότι δεν υπάρχει άνθρωπος που τουλάχιστον δεν καταφάσκει στη δικαιοσύνη. Ειδικότερα, το σκεπτικό του Πρωταγόρα μπορεί να ερμηνευθεί και ως εξής: α) ακόμα κι ένας άδικος είναι σε θέση να διακρίνει τη δίκαιη από την άδικη πράξη. Αυτό σημαίνει ότι έχει μέσα του κάποια στοιχεία δικαιοσύνης, που όμως δεν έχουν καλλιεργηθεί επαρκώς, ώστε να τον αποτρέψουν από τη διάπραξη της αδικίας. Άρα, δεν θα πει αλήθεια, αν ισχυριστεί ότι είναι άδικος, β) το να ομολογεί κάποιος δημόσια την αλήθεια, ότι δηλαδή είναι άδικος, θεωρείται παραφροσύνη, διότι θα υποστεί ποινές και θα αμαυρωθεί η δημόσια εικόνα του. Κανένας λογικός άνθρωπος δεν θέλει να του συμβεί κάτι τέτοιο. Ο Πρωταγόρας φαίνεται να διεισδύει στη νοοτροπία των ανθρώπων και να παρατηρεί ότι δεν τους ενδιαφέρει το τι πρέπει ή είναι σωστό να κάνουν, αλλά το τι τους συμφέρει να κάνουν. Επίσης, δεν τους ενδιαφέρει η πραγματική τους εικόνα (το **είναι**), όσο η εικόνα που συνάδει με τα προβαλλόμενα κοινωνικά πρότυπα και το κοινώς αποδεκτό σύστημα αξιών (το **φαίνεσθαι**). Συνεπώς, η κοινωνική ηθική και το συμβατικό αίσθημα δικαίου αφορά (και πρέπει να αφορά) όλους τους ανθρώπους, διαφορετικά θέτουν τον εαυτό τους έξω από την κοινωνία και υφίστανται ό,τι συνεπάγεται αυτό.

Μας προκαλεί εντύπωση με πόσο αποκαλυπτικό τρόπο και χωρίς προσχήματα ο Πρωταγόρας καταγράφει τη συμπεριφορά των ανθρώπων. Τους παρουσιάζει να μην ενδιαφέρονται για το τι είναι αλλά για το τι δείχνουν. Προβάλλει ως λογική και όχι ως ηθικά επιλήψιμη τη στάση των ανθρώπων, των οποίων το μέλημα είναι να φανούν δίκαιοι και όχι να είναι στην πραγματικότητα δίκαιοι. Φυσικά, οι παρατηρήσεις του Πρωταγόρα δεν απέχουν από την πραγματικότητα. Ο μεγάλος σοφιστής ρεαλιστικά απεικονίζει την ανθρώπινη νοοτροπία και τη συμπεριφορά των ανθρώπων μέσα στα πλαίσια της κοινωνικής τους ζωής. Αποτυπώνει με μεγάλη ακρίβεια την ανθρώπινη ψυχή που ενδιαφέρεται για την εξωτερική εντύπωση που δίνει και όχι για την πραγματική εικόνα. Ωστόσο, δεν μπορούμε παρά να αισθανθούμε μια ενόχληση όταν αυτήν την πραγματικότητα δεν την κατακρίνει ένας άνθρωπος του πνεύματος. Θα λέγαμε ότι από έναν διανοούμενο δεν περιμένει κανείς απλώς να καταγράψει μια κοινωνική πραγματικότητα αλλά και να τη στηλιτεύσει και να την κατακρίνει, όταν αυτό είναι αναγκαίο.

B3. Ο Πρωταγόρας επαναλαμβάνει τη θέση που υποστήριξε ο Σωκράτης στην 1η ενότητα του βιβλίου μας και φαίνεται να τη δέχεται, αλλά να την ερμηνεύει με διαφορετικό τρόπο. Πιο συγκεκριμένα, το ότι όλοι οι Αθηναίοι έχουν την πολιτική αρετή, δεν σημαίνει ότι αυτή δεν διδάσκεται, όπως υποστήριξε ο Σωκράτης, αλλά ότι είναι αναγκαία η ύπαρξή της για την οργάνωση κοινωνιών. Επίσης, δέχεται και αιτιολογεί την καθολικότητα και την αναγκαιότητα της πολιτικής αρετής, και σε αυτή τη βάση στηρίζει το διδακτό της αρετής. Τα επιχειρήματα του Πρωταγόρα για το διδακτό της πολιτικής αρετής που συνάγονται από τον μύθο και τα κεφαλοποιεί στο επιμύθιο είναι αρχικά ότι οι τεχνικές γνώσεις δεν δόθηκαν σε όλους τους ανθρώπους και γι' αυτό ένας που κατέχει μία τέχνη, πχ. την αρχιτεκτονική ή την

ιατρική, μπορεί να καλύψει πολλούς ιδιώτες. Έτσι αιτιολογείται γιατί οι Αθηναίοι επιτρέπουν μόνο σε ειδικούς να εκφέρουν γνώμη για ζητήματα τεχνικής ειδικότητας. Άποψη του Πρωταγόρα, επίσης, είναι ότι η πολιτική αρετή δόθηκε στον άνθρωπο σ' ένα μεταγενέστερο στάδιο και όχι από την αρχή της δημιουργίας του. Αυτές τις δύο αξίες τις διαθέτει ο άνθρωπος ως ηθικές καταβολές και προδιάθεση. Για να γίνουν όμως κτήμα του και να φτάσει στην πλήρη κατάκτηση της πολιτικής αρετής πρέπει να καταβάλει προσπάθεια και αγωνία. Ο άνθρωπος δεν γεννιέται, αλλά γίνεται κάτοχος της πολιτικής αρετής μέσα από μαθητεία σε αυτήν, δηλαδή με διδασχική και προσπάθεια. Σ' αυτό θα συντελέσουν οι φορείς αγωγής αλλά και οι νόμοι με τις ποινές και τις κυρώσεις τους (« Έπί πάντας,»... «καί πάντες μετεχόντων»... κτείνειν ως νόσον πόλεως»).

Στο κείμενο από μετάφραση ο Σωκράτης, προκειμένου να αποδείξει ότι η πολιτική αρετή δε διδάσκεται, χρησιμοποιεί ένα επιχειρήμα το οποίο αντλεί από τον τρόπο με τον οποίο συμπεριφέρονταν οι Αθηναίοι στο δημόσιο βίο τους. Συγκεκριμένα, ο Σωκράτης θεωρεί ότι η πολιτική αρετή δεν διδάσκεται, επειδή όλοι οι Αθηναίοι, ανεξαρτήτως επαγγέλματος, οικονομικής κατάστασης ή καταγωγής, συμμετέχουν ενεργά στα κοινά και εκφράζουν τη γνώμη τους στην εκκλησία του δήμου για θέματα που αφορούν την πόλη («Όταν όμως πρέπει ... γενιά σπουδαία»). Στην πραγματικότητα, αναφέρεται στα δικαιώματα της ισηγορίας και της παρρησίας, που αποτελούσαν τις αναγκαίες προϋποθέσεις για την ομαλή και σωστή λειτουργία της άμεσης δημοκρατίας που ίσχυε τότε στην Αθήνα.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι ο Σωκράτης συσχετίζει με αντίθετο τρόπο τις συνήθειες των Αθηναίων στην εκκλησία του δήμου με την πολιτική αρετή. Τονίζει, δηλαδή, το γεγονός ότι όλοι έχουν το δικαίωμα του λόγου στα πολιτικά πράγματα («όταν όμως πρέπει ... σπουδαία»). Για τον Σωκράτη η καθολικότητα του δικαιώματος αυτού λειτουργεί αποδεικτικά για το μη διδακτό της αρετής. Φαίνεται λοιπόν εδώ καθαρά η συνήθεια του Πλάτωνα να βάζει τον σοφιστή να χρησιμοποιεί επιχειρήματα του συνομιλητή του, για να υποστηρίξει τις δικές του απόψεις, αντιστρέφοντας τα.

B4.

- A. Σωστό
- B. Λάθος
- Γ. Σωστό
- Δ. Σωστό
- Ε. Λάθος

B5.a.

ΐωσιν: εισιτήριο
δει: ένδεια
άνέχονται: έξη
είδωσιν: συνείδηση

β.

- Ηθικές αρετές, όπως η ακεραιότητα και η εντιμότητα, επιβάλλεται να χαρακτηρίζουν τον κάθε παιδαγωγό.
- Η αδιαλλαξία του ήταν ένας από τους λόγους της τελικής συντριβής του.
- Η δημιουργική γραφή χαρίζει στους μαθητές την όρεξη να γράψουν και να απελευθερώσουν τη φαντασία τους

Αδίδακτο κείμενο

Γ1.

Γιατί όταν ο ρητορικός λόγος στερηθεί και το κύρος του ομιλητή και τη φωνή (του) και τις αποχρώσεις (του τόνου της)/αλλαγές που γίνονται κατά την εκφώνηση (του ρητορικού λόγου)/στους ρητορικούς λόγους και επιπλέον και την επικαιρότητα και τη βιασύνη σχετικά

με την πράξη (να γίνει γρήγορα η πράξη), και (όταν) δεν υπάρχει τίποτα που να βοηθάει μαζί και να πείθει μαζί, στην αντίθετη περίπτωση(όταν)ο λόγος ερημώνεται και γυμνώνεται από όλα ανεξαιρέτως όσα έχουν ειπωθεί προηγουμένως, και (όταν) τον διαβάζει κάποιος χωρίς πειστικότητα και χωρίς να φανερώνει κανένα συναίσθημα ακριβώς σα να απαριθμεί, εύλογα, νομίζω, φαίνεται ασήμαντος σε όσους τον ακούνε. Αυτά, βέβαια, και αυτόν τον λόγο που τώρα παρουσιάζεται σε μεγάλο βαθμό θα μπορούσαν να τον βλάψουν και να τον κάνουν να φαίνεται χειρότερος/πιο ασήμαντος.

Γ2.α.

ἀναγινώσκη: ἀνάγνωθι
ἀπαριθμῶν: ἀπαριθμοῖεν
τοῖς ἀκούουσιν: ἀκούσεσθαι
μάλιστα': μάλα
φαίνεσθαι: φανήτε

Γ2.β. τῶν μὲν προειρημένων ἀπάντων ἔρημος γένηται:

τοῦ μὲν προειρημένου ἅπαντος ἔρημοι γένωνται

Γ3.α.

τῶν μεταβολῶν: αντικείμενο στο ρήμα ἀποστερηθῆ (τα ρήματα που δηλώνουν στέρηση συντάσσονται με γενική)

τῶν προειρημένων: επιθετική μετοχή που λειτουργεί ως ονοματικός ετερόπτωτος προσδιορισμός και συγκεκριμένα ως γενική αντικειμενική στη λέξη ἔρημος ή/και γυμνός (τα επίθετα που δηλώνουν στέρηση συντάσσονται με γενική αντικειμενική)

γυμνός: κατηγορούμενο στο υποκείμενο του συνδετικού ρ. γένηται "λόγος"

εἰκότως: επιρρηματικός προσδιορισμός του τρόπου στο ρ. δοκεῖ

τοῖς ἀκούουσιν: επιθετική μετοχή που λειτουργεί ως δοτική προσωπική του κρίνοντος προσώπου στο δοξαστικό ρήμα δοκεῖ

Γ3.β. Ἄπερ καὶ τὸν [...] ἐπιδεικνύμενον μάλιστα' ἂν βλάψει καὶ φαυλότερον φαίνεσθαι ποιήσειεν:

Ἄπερ καὶ τὸν [...] ἐπιδεικνύμενον μάλιστα' ἂν βλάψει:

Πρόκειται για κύρια πρόταση ,γιατί το αναφορικό ἄπερ βρίσκεται μετά από ισχυρό σημείο στίξης και δεν υπάρχει άλλη κύρια πρόταση στην περίοδο (καθώς και η επόμενη πρόταση που συνδέεται παρατακτικά με τον σύνδεσμο "καί" είναι όμοια), κρίσεως καταφατική και επαυξημένη, που εκφέρεται με δυνητική ευκτική (ἂν βλάψει).

ἄπερ: υποκείμενο στο ρήμα ἂν βλάψει (αττική σύνταξη)

τὸν ἐπιδεικνύμενον: επιθετική μετοχή που λειτουργεί ως αντικείμενο στο ρήμα ἂν βλάψει

φαυλότερον: κατηγορούμενο στο υποκείμενο του απαρεμφάτου τὸν ἐπιδεικνύμενον μέσω του συνδετικού ρηματικού τύπου φαίνεσθαι

φαίνεσθαι: τελικό απαρέμφατο που λειτουργεί ως απαρέμφατο του αποτελέσματος στο ρήμα ποιήσειεν, ετεροπροσωπία.